केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
पुराणेतिहासविद्याशाखा
शास्त्रिपाठ्यक्रमः

शास्त्रिप्रथमवर्षम्

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रसङ्केतसंख्या	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट्	यूनिट्	होरा
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	प्रथमम्	DSCC 1	**उद्देश्यम् -** आदिकाव्यस्य श्रीमद्वाल्मीकिरामायणस्य तत्र च सुन्दरकाण्डस्य परिचयः। **आधारग्रन्थः -** ▪ वाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डम् (1-11 सर्गाः), गीताप्रेस, गोरखपुर।			
			हनुमतः समुद्रलङ्घनम्। • समुद्रमैनाकसंवादः। • सुरसाकृता हनुमतः परीक्षा। • सिंहिकावधः।	1	1	16-20
			लङ्कायाः सौन्दर्यम्। • लङ्कायाः अवस्थितिः। • लङ्कायां चन्द्रोदयसौन्दर्यम्। • लङ्कायाः प्राकृतिकसौन्दर्यम्। • लङ्कायां हनुमतः प्रवेशः।	1	1	16-20

			रावणान्तःपुरवैशिष्ट्यम्। • रावणान्तःपुरस्य द्वारसौन्दर्यम्। • लङ्कायां भवनविन्यासः। • पुष्पकविमानवैभवम्।	1	1	16-20
			लङ्कायां हनुमत्कृतं सीतान्वेषणम्। • रावणगृहे सीतान्वेषणम्। • रावणस्त्रीषु सीतान्वेषणम्। • रावणगृहे हनुमतः प्रसन्नताप्राप्तिप्रसङ्गः। • हनुमता कृता धर्मलोपाशङ्का।	1	1	16-20

फलाधिगतिः(Outcome) :-

- प्राचीनभारतीयसंस्कृतेः केषाञ्चन विषयाणामधिगतिः।
- छात्रैः काव्यरसभावसौन्दर्यादीनामवगमनम्।
- पराक्रमौदार्यमर्यादादीनामवगतिः।
- धर्माधर्मविवेकज्ञानम्।

सङ्गतिः(Inter Link) :-

पुराणेतिहासे शास्त्रिकक्षायाम् अध्ययनारम्भस्तु रामायणेन भवति। आदिकाव्यं रामायणं हि महर्षिवाल्मीकिना विरचितं वर्तते। **“सुन्दरे किं न सुन्दरमिति”** सूक्तिमाश्रित्य आदिकाव्यस्य रामायणस्य प्राणभूतांशं सुन्दरकाण्डमवलम्ब्य पत्रमिदं परिकल्पितमस्ति। अस्मिन् पत्रे हनुमता कृतं समुद्रोल्लङ्घनं, लङ्काप्रवेशः, लङ्कादहनं, रावणान्तःपुरदर्शनं, सीतान्वेषणमित्यादयः विषयाः भवन्ति।

सन्दर्भग्रन्थाः(Reference Books):-

- श्रीमद्रामायणमीमांसा, डॉ.गोपालकृष्णशर्मा, आर्षभारती प्रकाशन, हैदराबाद।
- रामायणम्, तिलक-शिरोमणि-भूषणेतिटीकात्रयोपस्कृतम्, परिमल पब्लिकेशन्स, दिल्ली।
- वाल्मीकि रामायण में मूल्य चेतना, नाग पब्लिशर्स, जवाहर नगर, दिल्ली।
- वाल्मीकि रामायण की वैज्ञानिक उपादेयता, आर.के. प्रिन्ट सर्विस, दिल्ली।
- वाल्मीकि कालीन भारतीय समाज एवं संस्कृति, भारतीयप्राच्यविद्याशोधसंस्थान, वाराणसी।
- रामायण और भारतीय संस्कृति, अमर प्रिन्टिंग प्रेस, विजयनगर, दिल्ली।

		DSCC 2	उद्देश्यम् - अवन्तीक्षेत्र-विरजाक्षेत्र-एकाम्रक्षेत्र-पुरुषोत्तमक्षेत्राणां जगन्नाथसंस्कृतेश्च परिचयः। आधारग्रन्थः- ▪ ब्रह्मपुराणे (39-52 अध्यायाः), नाग प्रकाशन, दिल्ली।			
			विविधतीर्थक्षेत्रवर्णनम्। • एकाम्रक्षेत्रम् । • विरजाक्षेत्रम्। • पुरुषोत्तमस्वरूपम्। • अवन्तिकापुरीवर्णनम्। • महाकालमाहात्म्यम्।	1	1	16-20
			इन्द्रद्युम्नचरितम्। • इन्द्रद्युम्नस्योत्कलयात्रा। • भगवता विष्णुना कृतं पुरुषोत्तमक्षेत्रवर्णनम्। • पुरुषोत्तमक्षेत्रस्थन्यग्रोधमाहात्म्यम्। • यमकृता विष्णुस्तुतिः। • इन्द्रद्युम्नस्य मनोभिलाषः। • इन्द्रद्युम्नेन प्रासादनिर्माणम् अश्वमेधयज्ञानुष्ठानञ्च।	1	1	16-20

			अश्वमेधयागप्रसङ्गः। ● इन्द्रद्युम्नकृता भगवत्स्तुतिः। ● राज्ञः स्वप्ने भगवद्दर्शनम्। ● इन्द्रद्युम्नकृतं मूर्तित्रयनिर्माणं स्थापनञ्च। ● राज्ञः वरप्राप्तिः विष्णुपादावाप्तिश्च। ● पञ्चतीर्थयात्रावर्णनम्।	1	1	16-20
			मार्कण्डेयप्रसङ्गः। ● मार्कण्डेयेन वटदर्शनम्। ● मार्कण्डेयस्य बालमुकन्ददर्शनम्। ● भगवता मार्कण्डेयमुनेः आश्वासनम्। ● मार्कण्डेयाय वरप्रदानम्। ● मार्कण्डेयस्य भगवतः उदरे प्रवेशः निर्गमश्च। ● मार्कण्डेयकृता भगवतः स्तुतिः।	1	1	16-20

			फलाधिगतिः(Outcome) :- ● उत्कलीयतीर्थस्थानानां पुरुषोत्तमक्षेत्रसहितानां परिचयः। ● भारतीयसंस्कृतौ पर्वसङ्गम(मेला)तीर्थाटनादीनां महत्त्वावबोधः। ● यज्ञादिकर्मणां मनुष्यादिप्राणिमात्रोपकारकत्वावबोधः। ● विविधतीर्थस्नानस्य महत्त्वावबोधः। **सङ्गतिः(Inter Link) :-** पत्रमेतन्महर्षिव्यासविरचितेषु अष्टादशपुराणान्तर्गतं ब्रह्मपुराणम् अवलम्ब्य परिकल्पितम्। ब्रह्मपुराणे पुरुषोत्तमस्य जगन्नाथस्य तद्धाम्नश्च महत्त्वं विस्तृततया वर्णितमस्ति। अत्र च इन्द्रद्युम्नकृतं श्रीजगन्नाथस्य प्रासादनिर्माणं तत्र च श्रीजगन्नाथस्य प्रतिष्ठापनं, विविधतीर्थयात्रामाहात्म्यवर्णनं, मार्कण्डेयाख्यानञ्चेति परस्परसम्बद्धविषया: विद्यन्ते।
			सन्दर्भग्रन्थाः(Reference Books):- ▪ वेदव्यासकृतस्कन्दपुराणान्तर्गतं श्रीपुरुषोत्तमक्षेत्रमाहात्म्यम्, श्रीजगन्नाथमन्दिरप्रकाशनम्, पुरी। ▪ अष्टादशपुराणेषु श्रीजगन्नाथः, रामाधीनसंस्कृतमहाविद्यालयः, ब्रह्मपुर, ओडिशा। ▪ Complete Sanskrit works on Jagannatha culture, Sanskrit VidyapeethTirupati.
	द्वितीयम्	DSCC 3	**उद्देश्यम् -** महाभारतस्य तत्र च विविधनीतिनिरूपणपरस्य प्रजागरोपपर्वण: परिचयः। **आधारग्रन्थः -** ▪ महाभारते उद्योगपर्वणि (33-40अध्यायाः), गीताप्रेस, गोरखपुर।